

B. Szacunek dochodów chłopskich w latach 1955/56—1957/58

Rozdział ostatni poświęcamy szacunkowi dochodów gospodarki chłopskiej w skali ogólnopanstwowej, opierając się na wynikach przedstawionych w rozdziałach poprzednich. Uważamy, że dane rachunkowości rolnej (po zastosowaniu poprawek na reprezentatywność materiału) dają możliwość dokonywania takich szacunków. Bowiem jednym z istotnych celów rachunkowości, ze względu na jej ogromnie szczegółowy zakres, jest uzupełnianie luk i białych plam w ogólnopanstwowych danych masowych, które nie są w stanie osiągnąć w masie podobnej szczegółowości i precyzyjności. Toteż niejednokrotnie dane te były wykorzystywane przez różne instytucje, a zwłaszcza GUS, przy sporządzaniu bilansów materiałowych i pieniężnych, zarówno ogólnopanstwowych jak i regionalnych.

Wykorzystując wieloletnie tendencje i proporcje ujawnione w gospodarstwach prowadzących rachunkowość, oszacowaliśmy dochody w latach 1955/56—1957/58, konfrontując je z niedawno ogłoszonymi przez GUS dochodami realnymi ludności chłopskiej za lata 1955—1958. (Patrz wkładka do Biuletynu statystycznego Nr 2/1959).

Szacunek dochodów chłopskich w skali ogólnopanstwowej może być dokonywany bądź przez wyliczenie produkcji globalnej i czystej, bądź poprzez „przychód surowy” nazwany także przez Jana Cuzytka „dochodem brutto”, a obecnie zwany przez GUS „produkcją brutto”, lub też „produkcją gotową” jako punktem wyjścia. Jak zaznaczaliśmy w jednym z wcześniejszych rozdziałów, od 1951/52 r. stosujemy w wynikach rachunkowości obliczenie dochodu wychodząc od produkcji globalnej i poprzez produkcję czystą dochodzimy do dochodu rolniczego. Toteż byłoby dla nas prościej i łatwiej dokonać szacunku na tej drodze. Jednakże uważamy, że metoda druga przyjmująca za punkt wyjścia przychód surowy czyli produkcję brutto jest znacznie łatwiejsza i właściwie jedynie osiągalna przy stosowaniu obliczeń dochodów na podstawie danych masowych. Bowiem metoda ta zawiera tylko dwie pozycje niewiadome wymagające takiego lub innego szacunku. Jest to spożycie naturalne oraz sprzedaż na rynku prywatnym. Z tych też względów, aby osiągnąć porównywalność, nasz bilans wytwarzania i podziału dochodu ułożymy wg tej ostatniej metody, a dane GUS przystosujemy do tej metody. Ponieważ opublikowane przez GUS dane o dochodzie ludności chłopskiej obliczone zostały metodą mieszaną dochodowo-przychodową, która nie daje czystego metodycznie obrazu dochodów, gdyż po stronie przychodowej łączy produkcję brutto (która jest dochodem) z otrzymanymi kredytami (które są tylko przychodem); natomiast po stronie rozchodów umieszczona jest między innymi spłata kredytów. Ponieważ wg tej metody różnica przychodów i rozchodów stanowi wytworzony dochód, to w ten sposób do dochodów chłopskich zaliczono również zadłużenie wynikające z faktu, że udzielone kredyty były wyższe niż spłacone. Różnica ta rzecz jasna może być przychodem, ale nie jest dochodem. Poruszyliśmy tę sprawę dla jasności i czystości metody obliczania dochodów chłopskich, gdyż różnica o której tu mowa jest z roku na rok niewielka (w granicach miliarda zł), przeto nie odgrywa roli w ogólnym poziomie wytworzonego dochodu.

Oszacowane przez nas dochody w latach gospodarczych 1955/56—1957/58 w szczegółowym wyliczeniu oddzielnych pozycji zestawiamy w tab. 29 na tle dochodów oszacowanych przez GUS w latach kalendarzowych 1955—1958.

Tak zwany przychód surowy, inaczej mówiąc produkcja brutto obejmuje przychody pieniężne i należności kredytowe za produkty sprzedane, następnie wartość produktów pobranych z gospodarstwa rolnego na rzecz właściciela i jego rodziny oraz dla pracowników najemnych, wreszcie naturalny przyrost poszczególnych składników majątkowych gospodarstwa rolnego (przyrost stada, przyrost zapasów itp.). Aby w dalszym ciągu dojść do dochodu rolniczego musimy potrącić z przychodu surowego wszelkie świadczenia na rzecz państwa (podatki, obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw, ubezpieczenia) oraz nakłady pieniężne na produkcję.

Jednakże metoda obliczenia stosowana w oddzielnych gospodarstwach musi być nieco zmodyfikowana przy zestawianiu wyliczenia w skali ogólnopństwowej. Przede wszystkim uważaliśmy za konieczne poprawić przychody z produkcji towarowej w części stanowiącej sprzedaż prywatną. Mianowicie pule sprzedaży prywatnej pomniejszyliśmy o 33% sprzedaży sąsiedzkiej, to znaczy obrotu wiejskiego. Odsetek ten uzyskaliśmy na podstawie materiałów rachunkowości za lata 1955/56 i 1956/57.

Spożycie naturalne (z własnego gospodarstwa) zwiększyliśmy o wartość artykułów dokupionych na wsi (u sąsiadów) na spożycie oraz o świadczenia w naturze i żywienie najmu. Jak wynika z materiałów rachunkowości mniej więcej połowa wartości dokupowanych na wsi artykułów rolnych przypada na spożycie, druga zaś połowa stanowi nakłady na produkcję.

Do przychodu surowego zaliczyliśmy również obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw, wynikające z różnicy cen, o czym była mowa w rozdziałach poprzednich.

Otrzymany zatem przychód surowy został wyliczony bez pasz i nasion dokupionych na wsi. W ten sposób staraliśmy się zbliżyć do bilansu ogólnopństwowego.

Nakłady pieniężne na produkcję zostały obliczone bez pasz i nasion dokupionych u sąsiadów, bez zapłaty najmu, bez czynszów dzierżawnych oraz bez potrąceń na amortyzację. Ten ostatni punkt nie uwzględniliśmy dla umożliwienia porównywalności z danymi GUS, które zostały obliczone bez uwzględnienia amortyzacji w nakładach pieniężnych na produkcję. W ten sposób zostaje powiększony dochód chłopski. Jednakże należy wziąć pod uwagę, że GUS nie jest w stanie co roku oszacować odpisów amortyzacyjnych ze względu na brak dostatecznego rozeznania w wartości środków trwałych. Wobec czego właściwie nie ma podstaw do ustalenia amortyzacji. Zatem raczej obrona przez GUS metoda w tym wypadku jest słuszna.

Otrzymany przez nas w rezultacie dochód rolniczy zawiera w sobie również amortyzację, czynsze dzierżawne oraz wynagrodzenie najmu. Dwie ostatnie pozycje są naszym zdaniem w obliczeniu ogólnopństwowym dochodem a nie nakładem.

Dalsze pozycje tabeli 29 nie wymagają specjalnego omówienia, ponieważ są znane z tabel umieszczonych w poprzednich rozdziałach dotyczących wytwarzania i podziału dochodu.

Liczby GUS dostosowaliśmy do naszego schematu, tzn. nie doliczyliśmy do dochodu rolniczego przyrostu długów oraz zwrotu ubezpieczeń. Sprawa pierwsza zapewne nie wymaga wyjaśnień, natomiast zwrot ubezpieczeń nie jest liczony w naszych gospodarstwach do dochodu rolniczego, choć może i nie słusznie. Jednakże w pojedynczym gospodarstwie zaliczanie tych zwrotów do dochodu z rolnictwa wywołuje zamieszanie w obliczeniach produkcji globalnej. Tym niemniej w obliczeniach ogólnopństwowych zapewne można by ubezpieczenia zaliczać do dochodu rolniczego.

Szacunek dochodów chłopskich przedstawiony przez IER w tab. 29 oparty jest na skorygowanych o 40% danych rachunkowości przeliczonych na 1 ha użytków rolnych, a następnie dla uogólnienia i przejścia na liczby ogólnopństwowe pomnożonych przez 17 663 tys. ha użytków rolnych należących do gospodarki chłopskiej. Przyjęliśmy założenie, że zarówno gospodarstwa indywidualne jak i członkowie spółdzielni w 1955/56 i w latach następnych mieli podobny poziom produkcji i dochodów. Do pewnego stopnia mamy prawo poczynić takie założenie ponieważ prowadzone przez IER w 1954 r. budżety u członków spółdzielni produkcyjnych wykazały, że poziom dochodów uzyskiwanych z działki

Tabela 29

Wytwarzanie i podział dochodu w całej gospodarce chłopskiej w latach 1955/56—1957/58 w mld. zł wg szacunku IER i GUS w cenach bieżących

Wyszczególnienie	IER			GUS			
	1955/56	1956/57	1957/58	1955	1956	1957	1958
Przychody z produkcji towarowej	39,9	46,1	57,1	37,0	43,3	51,3	58,3
Skup społeczniowy	30,3 ^a	34,6 ^a	44,9 ^a	27,4 ^b	32,7 ^b	41,2 ^b	48,4 ^b
Sprzedaż prywatna	9,6	11,5	12,2	9,6	10,6	10,1	9,9
(bez sprzedaży sąsiedzkiej, stanowiącej 33% sprzedaży prywatnej w ogóle)							
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	8,9	6,3	5,4	8,8	7,8	4,2	4,8
Spżycie naturalne	32,2	33,3	35,0	29,6	33,6	34,3	36,1
(wraz z dokupnem na wsi, świadczeniami w naturze i żywieniem najmu)							
Przyrost wartości stada	1,6	2,1	—1,0	0,8	1,5	1,8	1,2
Różnica zapasów	0,6	0,6	1,4	.	.	.	.
Przychód surowy (produkcja brutto)	83,2	88,4	97,9	76,2	86,2	91,6	100,4
(bez pasz i nasion dokupionych na wsi)							
Podatki	5,1	4,5	4,7	4,6	4,2	4,7	5,9
Ubezpieczenia	0,7	0,9	1,8	1,0	1,0	1,2	1,8
Obciążenia z tyt. obowiąz. dostaw	8,9	6,3	5,4	8,8	7,8	4,2	4,8
Nakłady pieniężne na produkcję	10,2 ^a	11,6 ^a	13,6 ^a	8,7 ^b	9,6 ^b	11,1 ^b	13,2 ^b
(bez własnych pasz i nasion, bez pasz i nasion dokupionych u sąsiadów, bez najmu, bez amortyzacji)							

a — bez korekty na realną wartość węgla

b — z korektą na realną wartość węgla

c. d. tabeli 29

Wyszczególnienie	IER			GUS			
	1955/56	1956/57	1957/58	1955	1956	1957	1958
Ogółem nakłady i obciążenia	24,9	23,3	25,5	23,1	22,6	21,2	25,7
Dochód rolniczy	58,3	65,1	72,4	53,1	63,6	70,4	74,7
(wraz z amortyzacją, najmem i czynszami dzierżawnymi)							
Dochód spoza gospodarstwa	10,6	11,7	12,0	.	.	.	.
Dochód osobisty (ogólny)	68,9	76,8	84,4	.	.	.	.
Podział dochodu osobistego (ogólnego)							
Dochód osobisty (ogólny)	68,9	76,8	84,4	.	.	.	.
(wraz z najmem i amortyzacją)							
Spżycie ogółem	57,9	61,2	66,8	.	.	.	.
w tym naturalne	32,2	33,3	35,0	.	.	.	.
Akumulacja (wraz z amortyzacją)	11,0	15,6	17,6	.	.	.	.
Nakłady na inwestycje ^c	6,4	10,7	14,2	.	.	.	.
Przyrost wartości stada	1,6	2,1	—1,0	.	.	.	.
Przyrost zapasów artykułów rolnych	0,6	0,6	0,8	.	.	.	.
Przyrost rezerw pieniężnych	2,2	2,0	2,6	.	.	.	.
Wzrost wierzytelności i udziałów	0,3	0,3	0,9	.	.	.	.
Przyrost długów	—0,1	—0,1	0,1	.	.	.	.
Uzupełnienie							
Produkcja globalna ^d	125,7	130,4	147,0	.	.	.	.
Nakłady materialne	57,3	60,0	70,4	.	.	.	.
w tym:							
własne nasiona i pasze	40,1	39,4	46,0	.	.	.	.
dokupione na wsi nasiona i pasze	2,4	2,9	3,1	.	.	.	.
amortyzacja	4,6	5,9	7,2	.	.	.	.
Produkcja czysta (bez amortyzacji)	68,4	70,4	76,6	.	.	.	.
Produkcja czysta (wraz z amortyzacją)	73,0	76,3	83,8	.	.	.	.
Dochód rolniczy bez amortyzacji	53,7	59,2	65,2	.	.	.	.

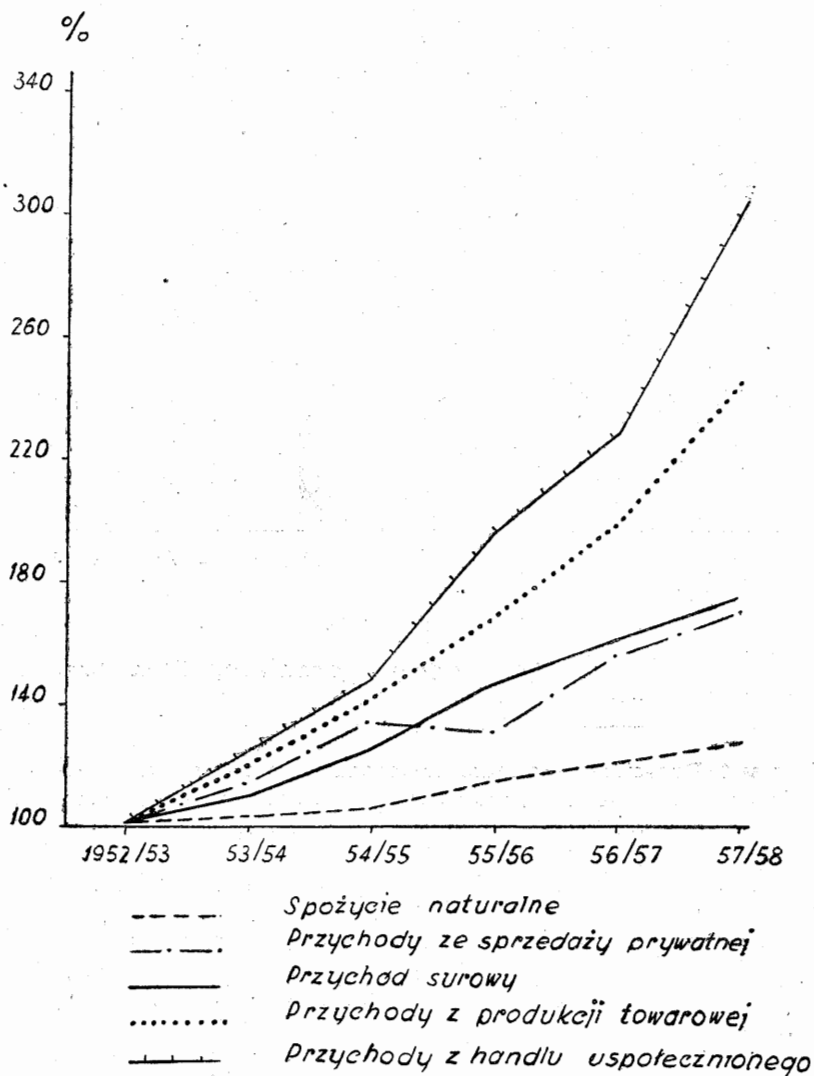
^c — bez pracy własnej^d — bez słomy, obornika, zielonek i kiszzonek.

i z gospodarstwa zespołowego łącznie jest na poziomie dochodów średnio-rolnych gospodarstw chłopskich prowadzących rachunkowość, a stopień reprezentatywności badanych członków spółdzielni podobny do badanych gospodarstw indywidualnych¹. Uwaga powyższa ma zwłaszcza znaczenie w stosunku do 1955/56 r.

Zanim przejdziemy do omówienia otrzymanych wyników i ich porównania z danymi GUS przedstawimy w tab. 30 i 31 oraz na wykresach dynamikę i strukturę przychodu surowego w latach 1952/53—1957/58 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość, mając między innymi na celu uzasadnienie dokonywanych szacunków.

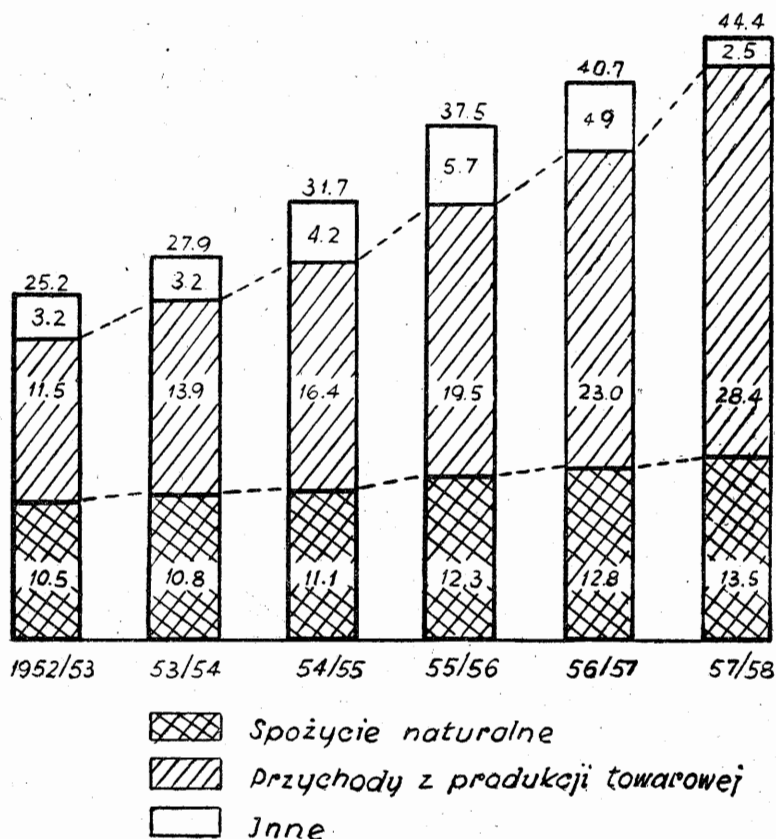
¹ M. Czerniewska. Budżety członków spółdzielni produkcyjnych w 1954 r. na tle wyników rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 3(17)—4(18) 1956.

Jak wynika z tab. 30 dynamika przychodu surowego jest bardzo podobna do poprzednio ilustrowanej dynamiki produkcji globalnej i czystej. Znaczna wyższość cen na produkty rolne skupywane przez państwo, która miała miejsce w latach 1955/56 i 1957/58 znalazła swój wyraz w większym wzroście przychodu surowego w tych latach. W ciągu sześciu lat przychód surowy wyrażony w cenach bieżących każdego roku wzrósł prawie o 80%. Natomiast wyrażony w cenach stałych z 1957/58 r. przyrastał znacznie wolniej a mianowicie o około 30% (patrz tab. 31).

Wykres 5. Przychód surowy, przychody z produkcji towarowej i spożycie naturalne w latach 1952/53—1957/58 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w cenach bieżących każdego roku

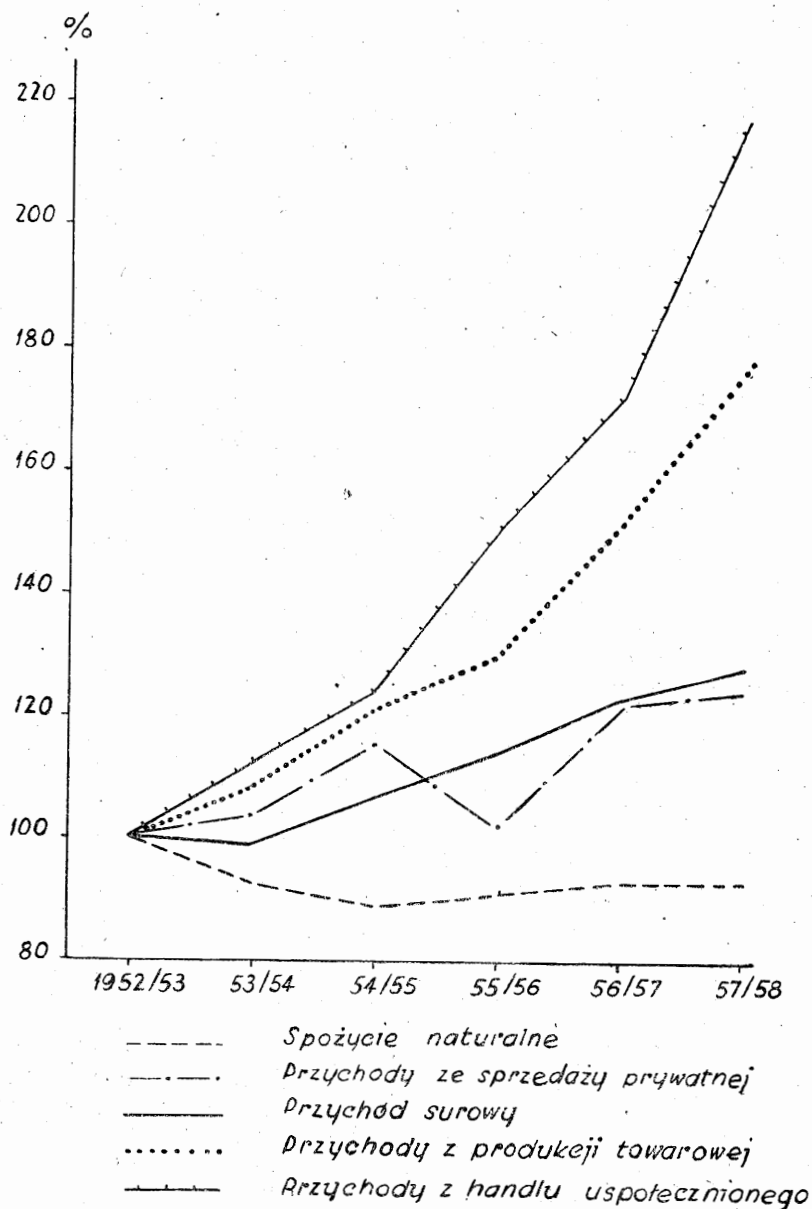
Od 1955/56 r. zaznacza się gwałtowny wzrost przychodów z produkcji towarowej, a zwłaszcza realizowanej na rynku uspołecznionym. W cenach bieżących wzrost przychodów z produkcji towarowej podwoił się, a przychody z rynku uspołecznionego wzrosły trzykrotnie. Nawet w cenach stałych z 1957/58 r. wzrost ten jest prawie dwukrotny w pierwszym

Wykres 6. Dynamika i struktura przychodu surowego w latach 1952/53—1957/58 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość na 1 gospodarstwo w tys. zł. Ceny bieżące każdego roku

wypadku, a przeszło dwukrotny w drugim wypadku. Przychody ze sprzedaży prywatnej rosły znacznie wolniej.

Dynamika rynku prywatnego wykazuje charakterystyczne zachwianie równowagi w latach znacznych wyżek cen państwowych. W roku 1955/56 następuje spadek wartości i ilości (patrz tabl. 31) artykułów sprzedawanych na wolnym rynku. Podobny objaw choć w słabszym stopniu widzimy w 1957/58 r. Jak wynika z materiałów rachunkowości w 1957/58 r., zwłaszcza gwałtownie spadła sprzedaż prywatna na ziemiach zachodnich łącznie z okresem poznańsko-bydgoskim. Natomiast na pozostałych terenach kraju utrzymuje się nadal na dość wysokim poziomie, toteż średnio w kraju pozostaje prawie na poziomie 1956/57 r.

Wykres 7. Przychód surowy, przychody z produkcji towarowej i spożycie naturalne w latach 1952/53–1957/58 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w cenach 1957/58 r.

Przy okazji należy zaznaczyć, że towarowość gospodarstw chłopskich wzrastała systematycznie i w latach 1952/53–1957/58 kształtowała się następująco:

1952/53 — 37,8%	1955/56 — 42,5%
1953/54 — 39,7%	1956/57 — 44,9%
1954/55 — 42,8%	1957/58 — 47,8%

Podaliśmy towarowość brutto, tzn. bez potrącenia dokupna. Wyliczana towarowość jest to stosunek procentowy przychodów z produkcji towarowej wraz z obciążeniami z tytułu obowiązkowych dostaw do produkcji globalnej liczonej również z tymi obciążeniami.

Tabela 30

Dynamika i struktura przychodu surowego w latach 1952/53—1957/53 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w cenach bieżących każdego roku

Lata	Przychód surowy	Przychody z produkcji towarowej			Spożycie naturalne	Innea
		ogółem	rynek uspołecz-niony	rynek prywatny		

Na 1 gospodarstwo w tys. zł

1952/53	25,2	11,5	6,7	4,8	10,5	3,2
1953/54	27,9	13,9	8,4	5,5	10,8	3,2
1954/55	31,7	16,4	9,9	6,5	11,1	4,2
1955/56	37,5	19,5	13,2	6,3	12,3	5,7
1956/57	40,7	23,0	15,4	7,6	12,8	4,9
1957/58	44,4	28,4	20,2	8,2	13,5	2,5

Przychód surowy = 100

1952/53	100,0	45,6	26,6	19,0	41,7	12,7
1953/54	100,0	49,8	30,1	19,7	38,7	11,5
1954/55	100,0	51,7	31,2	20,5	35,0	13,3
1955/56	100,0	52,0	35,2	16,8	32,8	15,2
1956/57	100,0	56,5	37,8	18,7	31,4	12,1
1957/58	100,0	64,0	45,5	18,5	30,4	5,6

Rok 1952/53 = 100

1952/53	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1953/54	110,7	120,9	125,4	114,6	102,8	100,0
1954/55	125,8	142,6	147,8	135,4	105,7	131,3
1955/56	148,8	169,6	197,0	131,2	117,1	178,1
1956/57	161,5	200,0	229,9	158,3	121,9	153,1
1957/58	176,2	247,0	301,5	170,8	128,6	78,1

a — Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw oraz przyrost stada i zapasów.

Dynamika spożycia naturalnego była stosunkowo powolna, choć za równo w cenach bieżących jak i stałych zaznacza się ciągły jego wzrost od 1954/55 r. W 1957/58 r. następuje zahamowanie.

Wracając obecnie do tabeli 29 musimy rozpatrywać ją łącznie z tabelami 32, 33, 34 i 35, badając strukturę i dynamikę poszczególnych elementów dochodów oszacowanych przez GUS i IER. Dość dużą trud-

ność sprawia porównywanie lat gospodarczych i kalendarzowych, toteż dla umożliwienia tego porównania przeliczono w tab. 34 dane GUS na lata gospodarcze przyjmując je jako średnie z lat kalendarzowych (jest to sposób może zbyt uproszczony).

Tabela 31

Dynamika przychodu surowego w latach 1952/53—1957/58 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w cenach 1957/58 r.

Lata	Przychód surowy	Przychody z produkcji towarowej			Spożycie naturalne
		ogółem	rynek społeczny	rynek prywatny	

Na 1 gospodarstwo w tys. zł

1952/53	34,9	15,9	9,3	6,6	14,5
1953/54	34,8	17,4	10,5	6,9	13,5
1954/55	37,3	19,3	11,7	7,6	13,0
1955/56	39,9	20,7	14,0	6,7	13,1
1956/57	42,9	24,2	16,2	8,0	13,5
1957/58	44,4	28,4	20,2	8,2	13,5

Rok 1952/53 = 100

1952/53	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1953/54	99,7	109,4	112,9	104,5	93,1
1954/55	106,9	121,4	124,7	115,2	89,7
1955/56	114,3	130,2	150,5	101,5	90,3
1956/57	122,9	152,2	174,2	121,2	93,1
1957/58	127,2	178,6	217,2	124,2	93,1

Porównując otrzymane wyniki należy stwierdzić, że są one zbliżone, co do samej wysokości dochodów, jak też tendencji rozwoju i proporcji wewnętrznych. Pewne różnice pochodzą z stosowania nieco innych cen do określenia wartości spożycia naturalnego, przyrostu stada i zapasów oraz obciążeń z tytułu obowiązkowych dostaw, a także nakładów z własnego gospodarstwa. Choć, jak już podkreślaliśmy materiały nasze ujawniają nieco inną tendencję i absolutną wysokość sprzedaży prywatnej. Według naszego rozeznania, sprzedaż prywatna w 1957/58 r. została wprowadzić zahamowana zwykłą cen na skupywane przez państwo artykuły rolne, jednakże sprzedaż ta była jeszcze na nieco wyższym poziomie niż w 1956/57 r.

Uważamy również, że poważny wzrost sprzedaży prywatnej w 1956/57 r. wynikający z naszego materiału prawdopodobnie rzeczywiście miał miejsce, bowiem w tym okresie zostały zniesione obowiązkowe dostawy mleka, jak też w ogóle obniżono normy dostaw względnie zwolnione część gospodarstw małorolnych, które są głównymi dostawcami produktów rolnych na rynek prywatny. Toteż rynek ten, jak już zaznaczyliśmy, utrzymuje się głównie w okręgach środkowo-wschod-

nim i południowo-wschodnim, gdzie jak wiadomo gospodarstw mało-rolnych jest najwięcej.

Uważamy również, że spożycie naturalne wg obliczeń GUS wykazuje raczej zbyt dużą dynamikę, która według naszych obliczeń kształtuje się na niższym poziomie.

Podstawowe jednak pozycje, jak przychód surowy i dochód rolniczy mają wg obu źródeł zbliżone wielkości i tendencję rozwojową.

Tabela 32

**Struktura wytworzonego i podzielonego dochodu w gospodarce chłopskiej
w 1955/56—1957/58 r. wg szacunku IER i GUS w %**

Wyszczególnienie	IER			GUS			
	1955/56	1956/57	1957/58	1955	1956	1957	1958
Przychód surowy (produkcja brutto)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Przychód z produkcji towarowej	48,0	52,1	58,3	48,6	50,2	56,0	58,0
Skup uspołeczniony	36,4	39,1	45,9	36,0	37,9	45,0	48,2
Sprzedaż prywatna (bez sprzedaży sąsiedzkiej stano- wiającej 33%)	11,6	13,0	12,4	12,6	12,3	11,0	9,8
Obciążenia z tytułu obowiąz. dostaw	10,7	7,1	5,5	11,5	9,0	4,6	4,8
Spożycie naturalne (wraz z dokupnem na wsi i świadczeniami osobistymi)	38,7	37,7	35,8	38,8	39,0	37,4	36,0
Przyrost wartości stada	1,9	2,4	—1,0	1,1	1,8	2,0	1,2
Różnica zapasów	0,7	0,7	1,4	.	.	.	.
Przychód surowy (produkcja brutto)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podatki	6,1	5,1	4,8	6,0	4,9	5,1	5,9
Ubezpieczenia	0,8	1,0	1,8	1,3	1,2	1,3	1,8
Obciążenia z tytułu obowiąz. dostaw	10,7	7,1	5,5	11,6	9,0	4,6	4,8
Nakłady pieniężne na produkcję	12,3	13,1	13,9	11,4	11,1	12,1	13,1
Ogółem nakłady i obciążenia	29,9	26,3	26,0	30,3	26,2	23,1	25,6
Dochód rolniczy							
(wraz z amortyzacją i najmem)	70,1	73,7	74,0	69,7	73,8	76,9	74,4
Dochód rolniczy	84,6	84,8	85,8	.	.	.	.
Dochód spoza gospodarstwa	15,4	15,2	14,2	.	.	.	.
Dochód osobisty (ogólny)	100,0	100,0	100,0	.	.	.	.
Dochód osobisty (ogólny)							
(wraz z najmem i amortyzacją)	100,0	100,0	100,0	.	.	.	.
Spożycie ogółem	84,0	79,7	79,1	.	.	.	.
w tym naturalne	46,7	43,4	41,6	.	.	.	.
Akumulacja (wraz z amortyzacją)	16,0	20,3	20,9	.	.	.	.
Akumulacja	100,0	100,0	100,0	.	.	.	.
Nakłady na inwestycje (wraz z amortyzacją)	58,2	68,6	80,7	.	.	.	.
Przyrost wartości stada	14,5	13,5	—5,7	.	.	.	.
Przyrost zapasów artykułów rolnych	5,5	3,8	4,5	.	.	.	.
Przyrost rezerw pieniężnych	20,0	12,8	14,8	.	.	.	.
Wzrost wierzytelności i udziałów	2,7	1,9	5,1	.	.	.	.
Przyrost długów	—0,9	—0,6	0,6	.	.	.	.

Dokonany przez nas szacunek dochodów chłopskich na podstawie wyników rachunkowości pozwala stwierdzić wielką przydatność tych materiałów do uogólnień pod warunkiem wnikliwej ich oceny i znajomości kształtowania się tendencji i proporcji za szereg lat oraz trafnego uchwycenia cen zużycia wewnętrznego ustalanych co roku do bilansowania i zamykania ksiąg.

Nie możemy konkurować z materiałami ogólnopanstwowymi, lecz mamy nadzieję, że przedstawione w tej pracy ogólne i szczegółowe kierunki i proporcje podpatrzone na naszej zbiorowości przydadzą się przy budowie ogólnopanstwowych wyników.

Tabela 33

Dynamika podstawowych elementów wytworzonego i podzielonego dochodu całej gospodarki chłopskiej w latach 1955/56—1957/58 w % wg cen bieżących każdego roku

Wyszczególnienie	IER			GUS			
	1955/56	1956/57	1957/58	1955	1956	1957	1958
Przychody z produkcji towarowej	100,0	115,5	143,1	100,0	117,0	138,6	157,6
Skup uspołeczniony	100,0	114,2	148,2	100,0	119,3	150,4	176,6
Sprzedaż prywatna	100,0	119,8	127,1	100,0	110,4	105,2	103,1
Obciążenia z tytułu obowiąz. dostaw	100,0	70,8	60,7	100,0	88,6	47,7	54,5
Spożycie naturalne	100,0	103,4	109,0	100,0	113,5	115,9	122,0
Przyrost wartości stada	100,0	131,3	-62,5	100,0	187,5	225,0	150,0
Przychód surowy (produkcja brutto)	100,0	106,3	117,7	100,0	113,1	120,2	131,8
Nakłady pieniężne na produkcję	100,0	113,7	133,3	100,0	110,3	127,6	151,7
Ogółem nakłady i obciążenia	100,0	93,6	102,4	100,0	97,8	91,8	111,3
Dochód rolniczy (wraz z amortyzacją i najmem)	100,0	111,7	124,2	100,0	119,8	132,6	140,7
Dochód spoza gospodarstwa	100,0	110,4	113,2	.	.	.	.
Dochód osobisty (wraz z najmem i amortyzacją)	100,0	111,5	122,5	.	.	.	.
Spożycie ogółem	100,0	105,7	115,4	.	.	.	.
Akumulacja (wraz z amortyzacją)	100,0	141,8	160,0	.	.	.	.
Nakłady na inwestycje	100,0	167,2	221,9	.	.	.	.

Obliczenia nasze mają jeszcze jeden, dość zasadniczy sens, mianowicie stwierdzenie, że są one dość realne, pozwala ustalić udział poszczególnych grup wielkości gospodarstw w dochodzie wytworzonym, jak też w poszczególnych elementach tego dochodu.

Zapewne można się zastanawiać, czy mamy prawo sądzić, że wszystkie kategorie gospodarstw prowadzących rachunkowość w jednakowym stopniu są nie reprezentatywne, to znaczy czy przyjęta przez nas poprawka do ogólnych wyników rachunkowości może mieć zastosowanie w jednakowym stopniu do wszystkich grup gospodarstw. Niestety nie mamy możliwości zbadania tego zjawiska. Pewne jednak poszlaki pozwalają sądzić — że gospodarstwa małe bardziej odchylają się w górę, są bardziej lepsze niż gospodarstwa większe. Podając to zastrzeżenie dokonamy jednak próby szacunku dochodów w poszczególnych grupach

Tabela 34

**Porównanie poszczególnych elementów dochodu w latach gospodarczych
1955/56—1957/58 wg danych IER i GUS (dane GUS obliczone jako średnie
z lat kalendarzowych)**

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1955/56	1956/57	1957/58
	w miliardach złotych			Rok 1955/56 = 100		
Przychód surowy						
IER	83,2	88,4	97,9	100,0	106,2	117,7
GUS	81,2	88,9	96,0	100,0	109,5	118,2
Przychód z produkcji towarowej						
IER	39,9	46,1	57,1	100,0	115,5	143,1
GUS	40,2	47,3	54,8	100,0	117,7	136,3
Skup uspołeczniiony						
IER	30,3	34,6	44,9	100,0	114,2	148,2
GUS	30,1	37,0	44,8	100,0	122,9	148,8
Sprzedaż prywatna						
IER	9,6	11,5	12,2	100,0	119,8	127,1
GUS	10,1	10,4	10,0	100,0	103,0	99,0
Spożycie naturalne						
IER	32,2	33,3	35,1	100,0	103,4	109,0
GUS	31,6	34,0	35,2	100,0	107,6	111,4
Dochód rolniczy						
IER	58,3	65,1	72,4	100,0	111,7	124,2
GUS	58,4	67,1	72,6	100,0	114,9	124,3

Tabela 35

**Podstawowe elementy wytwarzania i podziału dochodu w całej gospodarce
chłopskiej w 1955/56—1957/58 r. Szacunek IER w cenach z 1957/58 r.**

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1955/56	1956/57	1957/58
	w miliardach złotych			Rok 1955/56 = 100		
Przychody z produkcji towarowej	42,4	48,6	57,1	100,0	114,6	134,7
Skup uspołeczniiony	32,2	36,5	44,9	100,0	113,4	139,4
Sprzedaż prywatna	10,2	12,1	12,2	100,0	118,6	119,6
Spożycie naturalne	34,3	35,1	35,1	100,0	102,3	102,3
Przychód surowy (produkcja brutto)	88,5	93,2	97,9	100,0	105,3	110,6
Podatki	5,4	4,7	4,7	100,0	87,0	87,0
Obciążenia z tyt. obowiaz. dostaw	9,5	6,6	5,4	100,0	69,5	56,8
Ogółem nakłady i obciążenia ^a	26,5	24,5	25,5	100,0	92,5	96,2
Dochód rolniczy ^b	62,0	68,7	72,4	100,0	110,8	116,8
Uzupełnienie						
Produkcja globalna	133,7	137,6	147,0	100,0	102,9	109,9
Produkcja czysta (bez amortyzacji)	72,8	74,3	76,7	100,0	102,1	105,4
Produkcja czysta (z amortyzacją)	77,7	80,5	83,9	100,0	103,6	108,0

^a — bez amortyzacji

^b — wraz z amortyzacją

Tabela 36

**Udział poszczególnych grup gospodarstw w dochodzie wytworzonym
przez gospodarstwa indywidualne w 1957/58 r.**

Wyszczególnienie	Pol- ska ogó- łem	W gospodarstwach o powierzchni ogólnej ha						
		do 3		3—7	7—10	10—14	14—20	20 i wię- cej
		zarob- kują- ce	rolni- cze					

Ogólna liczba gospodarstw w tys. ^a	3338,8	648,9	648,9	1221,1	469,5	237,1	84,2	29,1
Powierzchnia użytków rolnych w tys. ha	17424,5	1132,6	1150,0	6063,7	4129,6	2822,8	1359,1	766,7

W mld. zł

Wartość produkcji globalnej	145,1	13,3	19,3	54,3	29,6	17,3	11,3
Wartość produkcji towarowej ^b	61,6	4,6	7,6	23,3	13,2	7,7	5,2
Przychody z produkcji towar. ^c	56,3	4,4	7,3	21,5	11,8	6,8	4,5
rynek społeczniowy	44,3	3,4	5,7	15,2	9,9	6,0	4,1
rynek prywatny	12,0	1,1	1,9	5,1	2,2	1,1	0,6
Produkcja czysta ^d	75,5	6,9	10,1	28,2	15,3	9,3	5,7
Podatki	4,6	0,3	0,3	1,4	1,1	0,8	0,7
Obciążenia z tyt. obow. dostaw	5,3	0,2	0,2	1,8	1,4	0,9	0,8
Dochód rolniczy ^d	64,2	6,5	9,4	24,6	12,6	7,1	4,0
Wartość spożycia ogólnego	65,8	11,2	10,7	22,3	11,6	6,4	3,6
w tym naturalne	34,6	4,7	5,9	13,0	6,0	3,2	1,8
Akumulacja ^d	10,2	1,6	1,8	3,0	2,0	1,2	0,6

W procentach

Ogólna liczba gospodarstw	100,0	19,4	19,5	36,6	14,0	7,1	2,5	0,9
Powierzch. użytków rolnych	100,0	6,5	6,6	34,8	23,7	16,2	7,8	4,4
Wartość produkcji globalnej	100,0	9,2	13,3	37,4	20,4	11,9		7,8
Wartość produk. towarowej ^b	100,0	7,5	12,4	37,7	21,4	12,5		8,5
Przychody z produk. towarow. ^c	100,0	7,9	13,1	38,0	20,9	12,1		8,0
rynek uspołeczniowy	100,0	7,6	12,8	34,3	22,4	13,7		9,2
rynek prywatny	100,0	9,2	15,5	42,4	18,6	8,9		5,4
Produkcja czysta ^d	100,0	9,1	13,4	37,3	20,3	12,3		7,6
Podatki	100,0	6,0	6,0	30,7	25,0	17,0		15,3
Obciążenia z tyt. obow. dostaw	100,0	3,5	3,5	33,8	26,4	17,9		14,9
Dochód rolniczy ^d	100,0	10,2	14,7	38,2	19,6	11,1		6,2
Wartość spożycia ogólnego	100,0	17,0	16,2	34,1	17,6	9,7		5,4
w tym naturalne	100,0	13,6	17,1	37,4	17,3	9,3		5,3
Akumulacja ^d	100,0	15,8	17,2	29,0	19,9	12,0		6,1

a — Bez działek do 0,5 ha, stanowiących 294,0 tys.

b — Łącznie z różnicą cen na obowiązkowych dostawach

c — Bez różnicy cen na obowiązkowych dostawach

d — Bez amortyzacji.

gospodarstw w 1957/58 r., na podstawie proporcji uzyskanych z materiałów rachunkowości. Do obliczeń przyjęto tylko gospodarstwa od 0,5 ha, ponieważ uważamy, że do 0,5 ha są to zdecydowanie działki robotnicze.

Obliczenia podane w tab. 36 wskazują, że podstawowa część dochodów wytwarzana jest przez gospodarstwa od 3—7 ha. Gospodarstwa te stanowią około 37% gospodarstw od 0,5 ha w kraju. Produkcja zaś globalna, towarowa i dochód rolniczy tych gospodarstw stanowi około 38%.

Następnym udziałem w dochodzie wytworzonym są gospodarstwa do 3 ha. Udział ich w produkcji globalnej i dochodzie rolniczym wynosi około 25%. Należy podkreślić, że połowa z tych gospodarstw, to gospodarstwa w których dochody spoza rolnictwa przeważają nad dochodami z rolnictwa.

Wartość produkcji globalnej i towarowej, jak też dochód rolniczy gospodarstw tego typu jest około 30% niższy niż gospodarstw czerpiących dochody głównie z rolnictwa. Udział jednak gospodarstw, które nazwalismy zarobkującymi (choć to nazwa niezupełnie dokładna) w produkcji globalnej, a zwłaszcza w dochodzie rolniczym przekracza udział gospodarstw o powierzchni 14 i więcej ha. Natomiast udział w świadczeniach dla państwa gospodarstw od 14 ha jest dwukrotnie wyższy niż udział w produkcji globalnej i towarowej, skutkiem czego udział ich w dochodzie rolniczym wynosi tylko 6,2%. Dochody gospodarstw od 7 do 10 ha stanowią około 20%, a dochody gospodarstw od 10 do 14 ha 11%.

Jeżeli spojrzeć na dochody chłopskie z punktu widzenia klasowego, to należy wyeliminować gospodarstwa o przewadze dochodów spoza rolnictwa, nie można je bowiem zaliczyć do typowo małorolnych, ponieważ ogólny ich dochód jak też wartość spożycia, inaczej mówiąc stopa życiowa, jest znacznie wyższa. Gdyby zatem wziąć pod uwagę tylko gospodarstwa typowo rolnicze utrzymujące się głównie z rolnictwa, to ogólny dochód rolniczy przez nie wytworzony wyniesie 61,5 mld zł, udział zaś gospodarstw do 3 ha (typowo rolniczych) stanowi 16,4%, gospodarstw typowo średniorolnych od 3 do 10 ha — 64,4%, gospodarstw średniorolnych większych, typowych dla zachodnich ziem Polski od 10 do 14 ha — 12,4% i wreszcie gospodarstw dużych wyżej 14 ha — 6,3%. Można rzec, że trzy czwarte dochodu rolniczego wytwarzają gospodarstwa średniorolne. Przypominamy, że zapewne udział gospodarstw do 3 ha jest nieco mniejszy a gospodarstw od 14 ha nieco większy.

Pokazana struktura klasowa dochodu byłaby bardzo interesująca w dynamice za kilka lat. Jednakże inny układ materiałów rachunkowości w latach poprzednich nie pozwala w szybkim tempie dokonania takiej retrospekcji.